

Attālināto tiesas sēžu perspektīva un izaicinājumi ētikas kontekstā

Atslēgvārdi: attālinātās tiesas sēdes, ētiskie aspekti

1. Videokonferences kā tehnoloģisks risinājums daļēji attālinātu tiesas sēžu organizēšanā Latvijā ir zināmas un izmantotas jau no 2012.gada. Tomēr attālinātās tiesas sēdes ieguva plašāku aktualitāti, kad Pasaules Veselības organizācija 2020.gada 11.martā pasludināja Covid-19 vīrusa uzliesmojumu par pandēmiju. Vairums valstis, tostarp Latvijas Republika, izsludināja ārkārtējo situāciju. Tiesām nācās pielāgot darbu jaunajiem apstākļiem, lai nodrošinātu savlaicīgu un efektīvu personu tiesību aizsardzību. Tiesas noņēma no izskatīšanas mutvārdu tiesas procesus, kas nav saistīti ar nozīmīgu tiesību aizskārumu un objektīvu steidzamību. Tiesas iespēju robežās organizēja tiesas sēdes, izmantojot videokonferences. Tiesas papildus izmantoja *Microsoft Teams* vai *Zoom* platformas, paplašinot tiesas iespējas organizēt attālinātās tiesas sēdes.

2. Nav vienota izpratne par attālinātās tiesas sēdes jēdzienu. Tomēr no izpētītā secināms, ka attālināta tiesas sēde noris kādā virtuālā platformā, tiesas procesā iesaistītajām personām neatrodoties vienā telpā. Pasaulē ir sastopami gadījumi, kad tiesas attālinātās tiesas sēdes organizē ar telefonzvana palīdzību, tas ir, bez video translācijas. Tomēr autores ieskatā, attālinātajai tiesas sēdei ir jābūt tehnoloģiski nodrošinātai ar audio un video translāciju.

3. Attālinātās tiesas sēdes var iedalīt pēc vairākiem kritērijiem. Piemēram, pēc tiesas procesa iesaistīto personu klātbūtnes. Pilnībā attālināta tiesas sēde ir tad, kad visas tiesas procesa iesaistītās personas neatrodas klātienē vienā telpā. Savukārt daļēji attālināta tiesas sēde ir tad, kad daļa no procesā iesaistītajām pusēm atrodas klātienē, savukārt daļa – attālināti. Attālinātās tiesas sēdes var iedalīt arī pēc to procesuālās specifikas. Piemēram, no attālinātajām tiesas sēdēm, kurās uzklauša procesa dalībnieku paskaidrojumus un lūgumus, ir nošķiramas tiesas sēdes, kurās tiesnesis vai tiesas sastāvs pārbauda pierādījumus, pratina lieciniekus, uzklauša ekspertus un pārbauda lietiskos pierādījumus. Šādam iedalījumam ir arī praktiska nozīme, izvērtējot nepieciešamību konkrēto lietu izskatīt attālināti.

4. Attālinātā tiesas sēdē joprojām ir jāievēro pamatprincipi, kas jāievēro klātienē tiesas sēdēs. Tas pats attiecas uz ētikas prasībām. Ētika ir sabiedrības valdošie uzskati par pareizu uzvedību un vērtībām. Tiesnešu ētika ir tiesneša profesionālās uzvedības tikumības priekšraksti, kas Latvijā ir pozitīvizēti Tiesnešu ētikas kodeksā. Tiesnešu ētikas prasības ievērošana kalpo kā papildu garantis personas tiesībām uz taisnīgu tiesu. Līdz ar to, attālināto tiesas sēžu organizēšanā ir jābūt pārliecībai, ka tehnoloģiskās platformas atļaus pilnvērtīgi nodrošināt ētikas prasības.

5. Vienlaikus ārkārtējas situācijas laikā ir jāizvērtē, vai konkrēto lietu izskatot attālināti, ir iespējams nodrošināt taisnīgu tiesu. No vienas puses ir jāņem vērā, ka, ja konkrēto lietu neizskatīs savlaicīgi un pārceļ tās izskatīšanu pēc ārkārtējas situācijas beigām, personu tiesību aizskāruma novēršana var būt novēlota. No otras puses, var būt lietas, kuras ir objektīvi iespējams izskatīt pēc ārkārtējās situācijas beigām. Šādos gadījumos var būt pamatoti apsvērumi, ka pilnvērtīgu lietas izskatīšanu būtiski palīdzēs nodrošināt tieši tiesas sēde klātienē. Abos gadījumos ir jāvērtē samērīgums.

6. No ētikas aspektiem pastāv riski arī privātuma aizsardzībā. Proti, attālinātās slēgtās tiesas sēdēs, kurās izskata dažādus sensitīvus jautājumus, tiesnesis vai tiesas sastāvs nevar pārliecināties, vai lietas izskatīšanas laikā nenotiek nesankcionēta tiesas sēdes ierakstīšana un tās tālāka pavairošana. Tiesnesim vai tiesai, lemjot par slēgtas lietas attālinātu izskatīšanu, minētie riski ir jāpatur prātā.

7. Attālināto tiesas sēžu organizēšanai ir perspektīva arī pēc ārkārtējas situācijas beigām. Ētikas kontekstā nav pamata apšaubīt, ka pastāv atsevišķas lietu kategorijas, kurās ir iespējams nodrošināt pilnvērtīgu lietas attālinātu izskatīšanu.